

нів) на 150–200⁴. Заморили голодом мільйони людей, а бажаного не досягли: можливо хлібозаготівлі для них – не мета, а засіб упокорення „бунтівного українського селянина“. Якщо так, то надто кровожерливим методом і дорогою ціною.

Третій візит Кагановича в Україну припав на 10–20 квітня 1933 р. Він розпочався з розмови у вагоні потягу на вокзалі в Харкові, до якого прибув Косіор. Маршрут Кагановича прямував на Донбас та Дніпропетровськ, відвідав Хлібодаровську МТС, але почув від начальника політвідділу „т. Фукса“, що колгоспники виходять в поле „зі своїми коровами“, тобто сіяти. У Чубарівському районі Дніпропетровської області він заїхав до колгоспу ім. Сталіна, котрий виявився „найбільш відсталим“. У 1933 р. Україну також перетворили в колгосп імені Сталіна, позбавивши сільське населення хліба, яке масово помирало від голоду. 15 травня 1933 р. на 72 році життя померла Геня Йосипівна Каганович – мати Лазара Кагановича, яку поховали за належною церемонією у Київському паркові жертв революції. А в українських селах масово помирали селянки, яких ховали без належного поховального обряду, а траплялося, що їхні трупи тижнями валялися на вулицях сіл.

Лазар Каганович помер 26 липня 1991 р., тобто став свідком історичного суду, тобто оприлюднення його безпосередньої участі в організації голодомору в українському селі.

МОЛОТОВ – ТВОРЕЦЬ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ

Випадки голодування в українських селах почали з’являтися у грудні 1931 – на початку 1932 р., особливо серед селян-одноосібників, майно яких продавали за невиконання хлібозаготівельних завдань. Саме тоді, тобто 3 січня 1932 р. політбюро ЦК КП(б)У обговорило телеграму Молотова і Сталіна про негайне завершення хлібозаготівель „саме в січні“. Зазначу, що телеграми Молотова і Сталіна з вимогами про термінове відвантаження хліба до Москви надходили до Харкова також у січні 1928 р., які повернули тоді в Україну продрозверстку, „надзвичайні заходи“, тобто репресії, використання яких завершилося локальним голодом у південних районах УСРР.

Вимоги Молотова забезпечити успішне проведення хлібозаготівель та виконання річного плану Україною спонукали республіканський уряд і ЦК КП(б)У до застосування карально-репресивних заходів. 16 лютого 1932 р. голова союзного уряду підписав постанову про негайне створення колгоспних насінневих фондів, але за рахунок внутрішніх резервів України, не скасувавши непосильного для українських селян хлібозаготівельного завдання – 510 млн. пудів. Протягом березня – квітня 1932 р. кількість голодуючих, пухлих і померлих від голоду селян в кожному селі становила „уже десятки і сотні осіб“, про що йшлося в листі голови Раднаркому УСРР Власа Чубаря до Молотова 10 червня 1932 р. Він просив союзний уряд надати терміново насінневу і продовольчу допомогу, тому що Україна вичерпала внутрішні можливості, втративши хліб на громадське харчування колгоспників, на першочергове створення колгоспних насінневих фондів. Москва виділила у квітні 1932 р. 3 тис. тонн проса, але його виявилось недостатньо для подолання голоду, а надана союзним урядом насіннева допомога ледве покривала зменшені норми посіву колгоспних та селянських ланів. 25 травня 1932 р. політбюро ЦК ВКП(б), заслухавши повідомлення Молотова, ухвалило постанову про виділення Україні із фондів Комітету резервів насінневої позики 2 млн. пудів вівса на фуражні потреби, а також додаткову насінневу позику 1,3 млн. пудів зернових (500 тис. пудів проса і 800 тис. пудів гречки) для засіву 600 тис. га колгоспного клину.

Насіннева позика мала винятково цільове призначення, яку категорично заборонялося використовувати для харчування працюючих колгоспників та на інші витрати. Вона з'явилася надто пізно, тому що холодна осінь 1931 р. та затьжна зима 1932 р. за відсутності кормів, стали фатальними для сільського господарства України: по селах загинуло від 50 до 80% коней, трупи яких жадібно поїдали голодні селяни; серед живих коней – 80–90%, а траплялося 100% – не могли тягнути плуга, сівалку, навіть підвозити пальне до тракторів. Лише наприкінці травня половина колгоспних коней сплясала на ноги, але не завдяки „молотівському вівсу“, а їх півторамісячному випасу.

Телеграма Молотова і Сталіна від 3 січня 1932 р. про формування темпів хлібозаготівель на Україні спонукала адміністра-

тивно-політичний інститут уповноважених до застосування репресій, як писав Чубар: „практикувалася система вилучення в одноосібників хліба повністю, враховуючи і насінневі фонди, і майже повне вилучення всього наявного у колгоспах“. Траплялися „нерідко“ випадки повернення хліба, виданого колгоспникам на трудодні. Наслідки такої політики виявилися сумними: на початок травня голодувало сільське населення 61, а станом на 10 червня до них приєдналося ще 39 районів. Лист Чубаря мав форму каяття, визнаючи таким чином непридатним карально-репресивний метод хлібозаготівель. Він визнав „справедливими“ нарікання Молотова і Сталіна про те, що „...ми, українці, не знаємо, що діється на селі“. Іншу думку висловив Григорій Петровський, надіславши також листа Молотову і Сталіну, у якому підкреслив провину ЦК КП(б)У, котрий взявся виконувати „без заперечення“ хлібозаготівельний план обсягом 510 млн. пудів. Голова ВУЦВКу однозначно заявив, що „...ми, українські комуністи“ знали про нереальність його виконання. Знали, повідомляли, а Москва ігнорувала їх звернення.

Українська партійно-радянська номенклатура, тобто Чубар і Петровський, а вони представляли вищу виконавчу і законодавчу владу УСРР, наважилася вплинути на союзних урядовців, не приховуючи жахливих наслідків першої хвилі хлібозаготівель за сталінсько-молотівською системою. Відповідь офіційної Москви була категоричною: вжити радикальних заходів, звернути „найсерйознішу увагу на Україну“, „ізолювати плаксивих та гнилих дипломатів“. Сталінські настанови, висловлені ним 2 липня, стосувалися безпосередньо Молотова. Шанс уникнути голодомору було втрачено. Сталін, переймаючись тим, що Косіор і Чубар „втраять остаточно Україну“, тобто не виконуватимуть директив ЦК ВКП(б) щодо форсування хлібозаготівель, пропонував їх „зняти з України“, а для наведення „порядку“ відправив емісарів – Кагановича і Молотова. Вони запропонували проект постанови про хлібозаготівлі та збирання врожаю, який цілком „відповідав“ установкам Сталіна. Листування Сталіна з Молотовим та Кагановичем 2–6 липня свідчило про історичний факт змови проти українського радянського уряду, а з другого боку проти українських селян, позаяк політичні рішення і конкретні дії зазначених високопосадовців створюва-

ли умови, які призвели до масової смертності людей від штучного голоду. Саме Молотов, перебуваючи у Харкові на засіданні політбюро ЦК КП(б)У 6 липня відхилив „перегляд плану“ хлібозаготівель в Україні, хоча усі члени політбюро висловилися тоді за його зменшення, однак ухвалили „до його безумовного виконання“. Рішення партконференції було формальним, яке обґрунтувало політичну доцільність нового хлібозаготівельного плану для України. „Незважаючи на недосів зернових і на ряд інших труднощів, – наголошувалося в резолюції партконференції, – Україна має всі можливості успішно виконати план хлібозаготівель, значно зменшений проти минулого року“. Дивне з економічної та соціальної точок зору тлумачення ситуації – „незважаючи на недосів“, а він становив весною 1932 р. близько 3 млн. га, а також „...на ряд інших труднощів“, тобто масовий голод, котрий охопив населення чверті районів України. Резолюція, ухвалена політбюро ЦК КП(б)У за участі Молотова, виявилася політичною повинністю, тому що українська парторганізація „...повинна якнайрішучіше і нещадно викривати опортуністів, капітулянтів та скигліїв, що вбачають причину труднощів і ускладнень цього року на Україні у великих темпах, у великих завданнях, які вони заздалегідь вважають за шкідливі і нездійсненні“. План, як згодом виявилось, був нереальним, а його виконання за принципом „незважаючи“ означало свідоме творення голодомору в українському селі.

7 липня 1932 р. політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову „Про організацію хлібозаготівель в кампанію 1932 р.“, проект якої, крім Сталіна, читали Каганович, Молотов, Павло Постишев. Вона суттєво вдосконалила форми і методи хлібозаготівель, вимагаючи „доведення“ плану до кожного району, колгоспу, села, селянського двору не пізніше 20 липня. Сільські ради здійснювали „щоденний нагляд“ за виконанням хлібозаготівельних завдань колгоспниками та одноосібниками, стягуючи зерно з кожного гектара посіву, застосовуючи до „куркульсько-заможних господарств“ так звані „тверді завдання“. Насіннева позика підлягала поверненню поза планом хлібозаготівель. Створювалися комісії сприяння хлібозаготівлям при сільських радах. Засуджуючи „перегини“, які траплялися у минулу хлібозаготівельну кампанію, політбюро ЦК ВКП(б) запроваджувало систему

суцільних „перегинів“, внаслідок яких відбувся соціально-демографічний демонтаж української спільноти масова смертність селян від голоду.

Друга половина 1932 р. вирізнялася від першої посиленням темпів хлібозаготівель та радикальним застосуванням карально-репресивних заходів проти українських селян. 25 липня Молотов визнав „неприпустимим“ фактом уповільнення заготівель хліба в Україні і вимагав від працівників республіки „різкого перелому“. Відпочивши протягом другої половини серпня у Сочі, де Молотов і Сталін обговорювали питання оптимізації хлібозаготівель, він заходився виконувати накреслене. Так, 23 вересня надіслав до ЦК КП(б)У телеграму з викладом постанови уряду та ЦК ВКП(б) про відхилення всіляких пропозицій щодо виділення насінневої позики колгоспам і радгоспам ні для озимого, ні для ярового посіву. Формування насінневих фондів покладалося на голів колгоспів, тобто за рахунок внутрішніх резервів. Розмови про позику або допомогу вважалися „контрреволюційними“.

Недовіряючи „українським комуністам“, політбюро ЦК ВКП(б) відрядило 22 жовтня 1932 р. в Україну Молотова з групою „відповідальних працівників“ з метою „посилення хлібозаготівель“. Вона діяла протягом двох місяців. 29 жовтня Молотов скликав засідання політбюро ЦК КП(б)У, піддав його діяльність критиці за „крайню демобілізованість при хлібозаготівлях“, погодився зменшити на 70 млн. пудів річний план, визнавши його „остаточним і обов’язковим до безумовного виконання на всі 100%“ секторами, областями по кожній з культур. Під безпосереднім впливом Молотова політбюро ЦК КП(б)У прийняло 30 жовтня постанову „Про заходи по посиленню хлібозаготівель“, визнавши їх здійснення незадовільним, а також зобов’язало місцеві організації застосовувати „рішучі заходи“: штрафи в розмірі ринкової вартості незданого хліба не звільняючи від виконання плану до двору; відмовити продавати промислові товари; „судові репресії стосовно приховувачів хліба“; „розгорнути боротьбу з куркульським опором хлібозаготівлям, забезпечити виконання твердих завдань заможнo-куркульськими господарствами“; організувати обмолот та „систематичний контроль за кожним млином“. Звітуючись перед Сталіним про „оргроботу“, Молотов

вважав доцільним відправку з Москви в Україну „50–70 товаришів з партійним досвідом“ на місяць для проведення хлібозаготівель, а також якомога швидше „зламати демобілізаційні настрої“. Постачання сіл промтоварами (гас, сіль, сірники) використовували як „засіб заохочення“ хлібозаготівель, а позбавлення предметів першої необхідності виключно „як репресію“.

5 листопада 1932 р. Молотов особисто вимагав „віддати винних до суду“ в колгоспі „Червоне козацтво“ Фурманської сільради Новоукраїнського району Одеської області лише за те, що під час обмолоту не врахували „другого сорту пшениці“, який становив 25–30% намолоченого хліба. Протягом п’яти днів „винних“ знайшли, а 10 листопада секретар Одеського обкому М. М. Майоров доповів Молотову: „Винних віддано до суду, усі Ваші вказівки прийнято до виконання“. Перебуваючи у Москві, Молотов надіслав телеграму секретарю Одеського обкому КП(б)У про організацію судового процесу над керівниками одного з колгоспів, у якому голова видав, крім 15% авансу, додатково 9% збіжжя сортової пшениці. Він вимагав оприлюднення „злочинної діяльності обманщиків та крадіїв колгоспного хліба“. Виділити на зароблені трудовні 9% зерна понад жалюгідну норму авансування він вважав „злочином“, а позбавити мільйони селян хліба шляхом вилучення з колгоспних та селянських комор – благом. Дивна логіка молотобойців голодомору. Безпосередньо за підписом Молотова та членів його групи 5 листопада була відправлена телеграма Косіору, Хатаєвичу, Майорову про посилення темпів хлібозаготівель та заборону витрат хліба і борошна на громадське харчування в колгоспах. Він радив секретарям обкомів застосовувати „судові репресії і безжалісну розправу“ над головами колгоспів, які „розбазарювали і приховували“ хліб.

18–20 листопада 1932 р. Молотов перебував у Харкові, де „розробляли нові практичні вказівки ЦК з хлібозаготівель“, які становили основу постанови політбюро ЦК КП(б)У „Про заходи по посиленню хлібозаготівель“ від 18 листопада 1932 р. Її прийняття означало логічне завершення функцій і повноважень так званої „молотівської хлібозаготівельної кампанії“. Нові заходи стосувалися диференційованого підходу до хлібозаготівель в колгоспах, одноосібному секторі, радгоспах. Постанову ухва-

лювали „відповідно до вказівок ЦК ВКП(б)“, а представником ЦК в Україні був тоді Молотов. Вона мала ознаки політики свідомого створення умов для масового фізичного винищення мирного населення. Принцип „виконання плану хлібозаготівель – першочергове завдання колгоспів, радгоспів, МТС та одноосібників“ нагадував чимось тлумачення „незважаючи на“, тобто для уповноважених було найважливішим виконати план. З’явилася ще одна ідеологема: „колгоспи, що не виконують плану хлібозаготівель“. Ніби були колгоспи, економічно спроможні „виконати“ два-три завдання.

Зміст постанови 18 листопада, ініціатором і замовником якої був Молотов, розкривав механізм творення голодомору, а з політико-правової точки зору мав ознаки геноциду. ЦК КП(б)У зобов’язував місцеві парторганізації: негайно заборонити будь-які витрати всіх натуральних фондів, створених в колгоспах, надати право РВК перераховувати їх у фонд хлібозаготівель, а також насінневі фонди, заборонити видачу будь-яких натуравансів, організувати повернення „незаконно розданого хліба“, тобто понад норму, провести вилучення хліба в колгоспників та одноосібників, повністю зараховувати до плану хлібозаготівель зерно з присадибних ділянок колгоспників, застосовувати натуральні штрафи в розмірі 15-місячної норми здавання м’яса, не звільняючи від виконання плану хлібозаготівель. Запроваджувалася також система „чорних дошок“, тобто повна економічна блокада сотень тисяч колгоспників та селян-одноосібників, приречених на голодну смерть. Перелік окремих пунктів цієї постанови Молотов виклав в телеграмі 20 листопада до керівників Чубарівського району Дніпропетровської області, навчаючи їх „зрозуміти теперішню тактику класового ворога на селі“ (контроль при обмолоті, перевезеннях хліба, повернення зерна, застосування заходів економічного впливу, здійснення репресій). Він вимагав від Косіора негайно скасувати розпорядження в районах про продаж „всюди сірників, солі, гасу“, а від керівництва Дніпропетровського обкому „двинути сили, більшовицьким порядком організуйте перемогу“.

Боротьба за хліб, тобто свідоме позбавлення мільйонів українських хліборобів засобів існування та приречення їх на голодну смерть, виявилось своєрідною безкровною війною держа-